

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/31, p. 125-150

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12713>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ **Referees/Hakemler:** Yrd. Doç. Dr. Erkan AKGÖZ –
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ULUTAŞ – Yrd. Doç. Dr. Sedat ÇELİK

This article was checked by iThenticate.

TURİZMİN ETKİLERİNE YEREL HALKIN BAKIŞI: BIŞKEK ÖRNEĞİ

Tolga GÖK* - Cemal İNCE**

ÖZET

Turizmin destinasyonlara yönelik talep üzerindeki etkisi her geçen gün artmaktadır. Turizm talebindeki artışa bağlı olarak, ülkelerin turizm pastasından pay alma istekleri de gelişmektedir. Artan rekabetin sonucu olarak, turizm kaynaklarının ülkeler tarafından daha etkin ve verimli kullanımı giderek önemli hale gelmektedir. Bu gelişmeler ile birlikte, turizmin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerinin destinasyonlara olumlu ve olumsuz yansımaları görülmektedir. Yerel halk ise turizmdeki bu gelişmelerden etkilenen kesimlerin başında gelmektedir. Bu araştırma, Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te yaşayan halkın turizmin etkilerine ilişkin algılarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, yerel halkın turizmin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerine ilişkin algıları ve bu etkilerin toplam turizm etkisi ile olan ilişkisinin belirlenmesi için alan araştırması yapılmıştır. Alanyazına dayalı geliştirilen anket, Bişkek'te 2017 yılı Nisan ayında kolayda örnekleme yöntemi ile yüz yüze uygulanmıştır. Anket uygulaması sonucunda 394 ankete ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, yerel halkın turizmin etkilerine ilişkin algılarının cinsiyet, yaş, gelir, medeni durum, ikamet edilen yer, yapılan işin turizmle ilgili olması ve işi gereği turistlerle iletişim durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, turizmin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkileri ile toplam turizm etkisi arasında anlamlı ve pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, Bişkek'te yaşayan halkın turizmin etkilerini genel olarak olumlu algıladıkları düşünülmektedir. Çalışma, turizm işletmeleri, kamu otoriteleri ve akademisyenlere yönelik öneriler ile son bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turizmin Etkileri, Yerel Halk, Toplam Turizm Etkisi, Bişkek, Kırgızistan

---

* Yrd. Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi / Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, El-mek: tolga@selcuk.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi / Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, El-mek: cemal.ince@gop.edu.tr

---

RESIDENTS' ATTITUDE ON THE IMPACTS OF TOURISM: THE CASE OF BISHKEK

ABSTRACT

The impacts of tourism on demand for destinations are increasing day by day. Due to the increase in tourism demand, the wishes of the countries to get a share from the tourism cake are also developing. As a result of increased competition, the more effective and efficient use of tourism resources by countries is becoming increasingly important. Along with these developments, the socio-cultural, economic and environmental impacts of tourism are seen as positive and negative reflections to the destinations. Local people are at the forefront of those affected by these developments in tourism. This research aims to determine the perceptions on the impacts of tourism of the people living in Bishkek, Kyrgyzstan's capital city. For this purpose, an empirical study was carried out to determine the perceptions of local people on the socio-cultural, economic and environmental impacts of tourism and their relation with the total tourism impact. The questionnaire developed based on the literature was applied face to face by convenience sampling method in April, 2017 in Bishkek. As a result of the questionnaire, 394 questionnaires were reached. According to the findings, it is understood that the perceptions of tourism impacts of local people are significantly different according to gender, age, income, marital status, place of residence, work related to tourism and communication with tourists. Also, it has been determined that there is a meaningful and positive relationship between tourism's socio-cultural, economic and environmental impacts and total tourism impact. According to these results, it is considered that the local people perceived the tourism impacts more positively. The study concludes with suggestions for tourism enterprises, public authorities and academicians.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

The occurrence of international social and cultural relationships in the regions where host the tourists occur with the interaction between the tourist-tourist, the tourist-local people. The tourism has the duty as the beginning of this process and the catalyst (Berber, 2003:210). Getz (1994:275) states the reason for the admission of tourism in the local people as the economical, social, cultural and environmental positive impacts are much more than the negative impacts. In the research which was made by McCool and Martin (1994:32), it has been expressed by the local people that tourism provides the cultural changing, increases the entertainment opportunities, and that the people develop the positive perceptions about each other. In another research, it was determined that the local people tourism causes that the cultural and moral values are exposed to the erosion (Prentice, 1993:219). In the study which was made by Perdue et.al., (1990:5), it was revealed that a part of the local people thinks that the tourism helps to protect the historical sources and

---

Turkish Studies

to prevent the pollution of natural environment, and the other part thinks that it has got the negative impact on the environment and historical sources. Consequently, the tourists affect consciously and unconsciously on the physical, cultural and social environment at the different levels (Kariel and Kariel, 1982:1).

There are many researches in the relevant field, but there are the limited-edition studies which have searched the tourism's impacts in Kirghizia. Thus, it has been aimed to determine the perceptions of local people on the tourism's impacts that they live in Bishkek in the study. The literature review related to the tourism's socio-cultural, economical and environmental impacts has been mentioned firstly in the study, and a research which was made on the local people who live in Bishkek has been included about the subject.

Methods

The Purpose and Hypotheses of Research

The research goal is to reveal how the people in Bishkek perceive the tourism's impacts. It has aimed to determine whether the perception on the tourism's impacts differs or not in the participants' demographic characteristics, and to reveal the relationship between the tourism's social-cultural, economical, environmental impacts and the total tourism impact dimensions. Thus, the following hypotheses have been developed.

H₁: The perception of people living in Bishkek on the tourism's impacts differs significantly by the demographic characteristics (gender, age, marital status, educational level, residency status).

H₂: The perception of the people living in Bishkek on the tourism's impacts differs significantly in the relationship between the working which is made and the tourism.

H₃: The perception of the people living in Bishkek on the tourism's impacts differs significantly in the communication situation with the tourists in accordance with the working.

In the searches which were made by Cengiz and Kırkbir (2007) and Türker and Türker (2014), they stated that the tourism's the social, cultural, economical and environmental impacts have got the positive impact on the total tourism impact. From the point of view, the following hypothesis was developed.

H₄: There is a meaningful relationship between the tourism's social-cultural, economical and environmental impacts and the total tourism impact.

The Methods of Research

The data in the research were collected by the questionnaire form which was made by using literature. The questions related to determine the demographic characteristics of people living in Bishkek, their preferences for the holiday and their relationship with tourism, and a scale which consists of 18 items related to measure the tourism's impacts have been used in the questionnaire form. The reaction categories of the scale items have been subject to five-point likert gradation.

Turkish Studies

The population consists of the people who live in Bishkek which is Kyrgyzstan's capital and who are 18 years old and over. The data related to the research has been obtained from the questionnaires that 394 persons answered in April, 2017. The data has been reviewed with the descriptive tables, t test, ANOVA, correlation and regression analyses.

As the dimensions of tourism's impacts scale were previously determined by Ap and Crompton (1998), the relevant dimensions' collectivity has been controlled without making the factor analysis. The internal consistency (Alfa) coefficient, item-total correlations and the correlations' signs have been reviewed for each of the dimensions with this purpose. The following table on the results has been made.

Table 1: Results of Arithmetic Mean, Standard Deviation and Reliability Analysis Related to the Scale

#	Dimensions	Number of items	Means	Item-total correlations	Alpha
1	Socio-cultural impacts	8	3,8743	0,339-0,532	0,730
2	Economical impacts	5	3,5672	0,266-0,517	0,670
3	Environmental impacts	3	3,4684	0,234-0,412	0,509
4	Total tourism impact	2	4,1046	0,510-0,510	0,675
5	Overall scale	18	3,7441	0,338-0,618	0,879

Response categories: "1= Strongly Disagree, "2= Disagree, 3= Neither Agree nor Disagree, 4= Agree, 5= Strongly Agree"

Findings

When the participants' demographic characteristics are reviewed, it has been observed that the ratio of male-female and the married-single participants is nearly equal; one-third of them are at the age range of 18-25; three-fourth of them are graduated from the university and postgraduate and nearly half of them are the worker and officials. Moreover, it has been determined that nearly one-third of the participants have got the income under 15.000 Kyrgyz Som, the great part of the participants dwells on Bishkek, nearly one-fourth of them work in a job related to the tourism, two-fifth of them have the communication with the tourists due to their job.

According to the research's t-test results, it has been determined that there is a significant difference between the women (3,54) and the men (3,40) about the tourism's environmental impacts. While there is a significant difference between the single and married ones in the dimensions of tourism's social-cultural, economical and environmental impacts, there is not a difference in the dimension of total tourism impact. Moreover, it has been understood that those who don't live in Bishkek think differently on the tourism's social-cultural and economical impacts rather than those who live in Bishkek. The significant difference has been determined in the views of participants about the tourism's socio-cultural, economical and environmental impacts by both of the

working which is made and the communication situation with the tourists.

When the variance analysis results are reviewed, it has been seen that there is a significant difference by the people's age groups, their educational status and income status. Scheffe's has been used in the situations that the variances are the homogeneous one and Tamhane's T2 has been made in the situations the variances are not the homogeneous one in order to determine what the groups of these differences' source are. Accordingly, the difference has been determined by means of the age groups in three of four dimensions. As a result of the analysis, it has been understood; the view that the tourism is very effective in social-cultural, economical and environmental dimensions is accepted by the young people rather than the old people. According to the result of ANOVA test which is made by the participants' educational status, it has been determined that there is a significant difference by the participants' educational status only in the dimension of tourism's socio-cultural and economical impacts among four dimensions. It can be said that the people's perception on the tourism's socio-cultural impacts is higher as their educational level increases.

The correlation analysis has been made in order to reveal whether there is a relationship between the dimensions related to the tourism's impacts and the tourism's socio-cultural, economical, and environmental impacts and the dimension of the total tourism impact. According to the analysis results, all the correlations are significant at 0,01 and there is a positive and strong relationship between the dimensions related the tourism's impacts.

According to the results of regression analysis, the model which is made is the significant one. (F:39,398, $p < 0,0001$). The model can explain 22,8% of the changing on the total tourism's impact in Bishkek. The model is significant and two of the tourism's impacts, the social-cultural impacts (t:3,236; $p:0,001$) and the environmental impacts (t:4,045; $p:0,000$), have an impact on the total tourism impact or it is significant statistically to estimate (to predict) the total tourism impact. Thus, these factors can effect on the total tourism impact in Bishkek.

Conclusion and Recommendations

In this research, it has been aimed to reveal the perception of people living in Bishkek on the tourism's impacts. When the obtained findings are evaluated, all the hypotheses which have been recommended in order to determine the differences and relationships between the variances have been accepted. It has been observed that the perception of people living in Bishkek differs significantly in the demographic characteristics (gender, age, marital status, educational level, residency status). It has been seen that the results related to the difference tests have the supportive property on the similar studies in the literature (Mccool and Martin, 1994; Prentice, 1993; Zengin, 2010; Roe and Urquhart, 2001; Perdue et.al, 1990; Cooper et.al, 1998; Opperman and Chon, 1997; Sebastian and Rajagopalan, 2009). It has been determined in the study that the people who have an economical relationship with the tourism sector approach positively to the tourism's impacts. This situation can be stated to support the similar studies (Pizam, 1978; Brougham and Butler,

---

Turkish Studies

1981; Perdue, Long and Allen, 1990; Ap, 1992; Madrigal, 1993; Pizam, Milman and King, 1994).

When the analysis results related to the relationship between the dimensions of tourism's impacts scale are reviewed, the total tourism impact and the environmental impacts and the social-cultural impacts from the dimensions with the highest correlation are in the first orders with the approximate values. According to the regression analysis results, it has been understood that the environmental and social-cultural impacts have an impact on the total tourism impact but the economical impacts haven't got an impact on the total tourism impact. This result corresponds partly the literature. The correlation and regression analyses' results support substantially Cengiz and Kirkbir's (2007:34) study related to the tourism impacts.

At the end of the study, it will be suitable to recommend the following items in order that the tourism's socio-cultural, economical and environmental impacts are able to be managed to Kyrgyzstan's newly-developing tourism and the tourism becomes the sustainable one;

- The economical activities in the tourism destinations should be supported by the public. So the necessary legal background should be made. An economical system that all parts of the society can use the tourism's economical benefits should be established.

- The works related to prevent the regional inflation that the tourism can make it should be made, and the steps related to remove the imbalance which can occur among those gaining an economical behavior directly and indirectly should be taken.

- The works to make the acknowledged expert labor should be concentrated in order to meet the employment opportunities which can occur in order that the tourism services in the quality and at the high level. The coordination between the institutions which provide the education of high school, associate degree and undergraduate and the tourism operations should be provided.

- The works related to the determination of tourism region's carrying capacity should be made. The investment works in plan for the tourism regions should be made.

- The plans should be prepared in order to provide the tourism's sustainability, the works such as the training related to make the awareness on the tourism and environment in the public should be made.

- The works to determine the tourism sources and to use them in the effective and efficient ways should be made.

- The public should be raised awareness on the social-cultural negativity that the tourism can reveal, and the precautions should be taken in a way not affecting the coming of tourists to the country in order that the social-cultural environment isn't affected negatively from the tourism.

- The necessary works should be made in order to prevent the tourism's damage on the environment (earth, water, air, endemic living creatures, forests etc.)
- Tourism establishments should be constructed from materials that will adapt to the natural environment.
- It should be worked to protect the sources which have the touristic value and they are revived. The museums and similar places should be established, the customs, traditions and the lifestyle which are sinking in the oblivion and have the touristic value should be gained.
- The substructure and superstructure works should be started for the tourism.

The research has been made in the limited field only on the public living in Bishkek. It can be recommended to the researchers that similar works are made in a way of including the other cities of Kyrgyzstan. With the addition of different demographic variables, the research scope can be expanded. The works including the various tourism enterprises in Kyrgyzstan can be made.

Keywords: Impacts of Tourism, Local People, Total Tourism Impact, Bishkek, Kyrgyzstan

Giriş

Katılımcıları Dünyada 1 milyardan fazla insan ile ulusal ve uluslararası kültürel, sosyal ve ekonomik bir sektör olan turizm, ülkelerin en önemli konuları arasında yer almaktadır (Bulut, 2000:71). Gelişmiş ülkelerin turizm kaynaklarını maksimum düzeyde kullanarak katma değer oluşturma istekleri ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik sorunları ve açıklarının giderilmesinde turizmden yararlanmak istemeleri, turizmin önemini daha fazla artırmaktadır. Bu açıdan turizm yeri geldiğinde bir antibiyotik, bir itfaiye, bir hızır acil servis birimi olarak görev yapmaktadır.

Her antibiyotiğin hastalıkları tedavi edici yararları olduğu gibi, miktarında ve yerinde kullanılmadığı zaman zararlarının olduğu da bilinmektedir. Antibiyotiklerde olduğu gibi turizmin de turist kabul eden ülkeler içinde ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel açıdan yararları vardır. Fakat aynı zamanda ekonomik, sosyal-kültürel ve çevresel zararları da oldukça yüksek düzeyde ortaya çıkmaktadır. Turizmin dış ödemeler bilançosu, istihdam, gelir, bölgelerarası gelişmişlik farkının azaltılmasına katkılarıyla olumlu etkileri olduğu gibi, fırsat maliyeti (başka bir yatırımı engellemesi), bölgesel enflasyonu artırması, mevsimlik dalgalanma göstermesi, ithalatı artırması gibi olumsuz ekonomik etkileri de bulunmaktadır. Turizmin sosyal alanda kültür alış-verişi, halkın sosyal yaşam düzeyini artırma, yerel halka özgüven katma, turistik çekiciliklerin korunması gibi olumlu sosyal etkilerinin yanında, yerel halkta kültürel kimlik yozlaşması, geleneklerin bozulması, turistlere karşı olumsuz duyguların gelişmesi, ahlaki değerlerde yozlaşma, halk katmanları arasında sosyal eşitsizlikleri ortaya çıkarma, yerel halkta alkol, uyuşturucu, vb. kötü alışkanlıkları ortaya çıkarma, suç oranlarını artırma, iç göçleri teşvik etme, halkın duygularının ve ekonomik değerlerinin sömürülmesi gibi negatif etkileri de bulunmaktadır (Inskeep, 1991: 97). Turizm aynı zamanda turistik değer arz eden çevresel unsurların korunması, alt yapının geliştirilmesi, bölge imajına katkısı ve doğal yaşam alanlarının korunması gibi pozitif katkılar sağlamakla birlikte, doğal peyzajın bozulması, çarpık kentleşme, orman yangınları, flora ve faunaların yaşam alanlarına zarar vermek,

---

Turkish Studies

su kaynaklarının kirletilmesi gibi pek çok negatif etkileri de bünyesinde bulundurmaktadır (Şahbaz, 1995:229-262).

Turizmin ulusal ve uluslararası ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal ilişkilerde oynadığı rol artarak devam etmektedir. Bu rol, sadece uluslararası turizmin büyük ülkeleri için geçerli olmayıp, değerli turizm kaynaklarına sahip olan gelişmekte veya az gelişmiş ülkeler için de oldukça önemlidir. Bu ise ulusal ve uluslararası alanda turizme verilen önemin devam etmesinin önemli nedenlerinden birisidir (Özdemir ve Kervankıran, 2011:3). Turizm doğası gereği resmi veya resmi olmayan yollarla yerel halkı da içerisine alan ekonomik, sosyal ve kültürel endüstridir. Yerel halkın turizme olan ilgisi o bölgede turizmin gelişmesine doğrudan etki etmektedir. Yerel halkın turizm ve turiste göstereceği ilginin temelinde halkın turizme yönelik algısının pozitif veya negatiflik durumu önemli rol oynamaktadır. Yerel halkın yaşam biçimi, örf, ananeleri, eğitim durumu, turizme bakış açısı, doğal güzelliklere sahip çıkma ve koruma çalışmaları turizm faaliyetlerini olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir (Sekhar, 2003:340). Turizmin gelişimi ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Bunun en önemli nedeni ise yerel halkın turizme ve turistlere olan yaklaşımlarıdır. Örneğin Müslüman ülke halkları, Müslüman olmayan turistlere olumlu yaklaşmamaktadırlar (Robinson ve Meaton, 2005:69-75). Ritter (1975:56-59) tarafından, Müslüman halkların, turizmin ahlaksız etkilerinden dolayı yabancı turistlere negatif yaklaşımda buldukları belirtilmektedir. Hamira ve Ghazali (2012:801-802) İran'da yaptıkları çalışmalarda yerel halkın turistleri seks, alkol, gıda ve doğal kaynakları aşırı tüketen gruplar olarak tanımladıklarını ve buralarda yerel halkın turistlere negatif baktıklarını ifade etmektedir.

Turist kabul eden bölgede, uluslararası sosyal ve kültürel ilişkilerin ortaya çıkması turist-turist, turist-yerel halk arası etkileşim gerçekleşmekte ve turizm bu etkileşim sürecinin başlangıcı ve katalizörü olarak görev yapmaktadır. Turizm, turistler ile yerel halk arasında kültür alış-verişine olanak sağlayarak kültürel zenginleşme, kültürel kaynaşma çalışmalarına, turistlerin çevre değiştirici seyahatleriyle canlanmasına katkı sağlamaktadır (Berber, 2003: 210). Getz (1994:275), turizmin, yerel halk tarafından kabul görmesinin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel olumlu etkilerinin olumsuz etkilerine göre daha fazla olduğuna inanması gerektiğini ifade etmektedir. Bunlar arasında ekonomik özelliklerin yerel halk üzerindeki etkileri bilim insanları tarafından daha çok araştırmaya değer görülmüştür (Davis ve ark.,1988:7). Bazı bilim insanlarının araştırmalarına göre yerel halklar turizmin kültürel değişim sağladığını, eğlence olanaklarını artırdığını, insanların birbirleri hakkında olumlu algılar geliştirdiğini belirtmektedirler (McCool ve Martin, 1994:32). Başka bir araştırmada ise yerel halk turizmin kültürel ve ahlaki değerlerin erozyona uğramasına neden olduğunu belirtmişlerdir (Prentice, 1993:219). Başka bir çalışmada ise yerel halkın bir bölümünün turizmin tarihi kaynakların korunmasına ve doğal çevrenin kirlenmesini önlemeye yardımcı olduğunu, diğer bölümünün ise çevre ve tarihi kaynaklar üzerinde negatif etkisinin olduğunu düşündüğü belirtilmektedir (Perdue ve ark., 1990:5). Sonuç olarak, bilinçli veya bilinçsiz olarak turistler farklı derecelerde olmak üzere sadece fiziksel ve kültürel çevreyi değil aynı zamanda sosyal çevreyi de etki altına almaktadır (Kariel and Kariel,1982:1). İlgili alanda çok sayıda araştırma olmakla beraber, Kırgızistan'da turizmin etkilerini araştıran sınırlı sayıda çalışmalara rastlanmıştır. Belirtilen sebeplerle bu çalışmada Bişkek'te şehir merkezinde yaşayan yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada öncelikle turizmin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkileri ile ilgili alanyazına değinilmekte, daha sonra ise bu konuda Bişkek'te yaşayan halk üzerinde yapılan bir araştırmaya yer verilmektedir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/31

Literatür

Turizmin Ekonomik Etkileri

Turizm, sadece hizmet sektörü olmayıp ekonomik faaliyetlerin oluşturduğu çarpan etkisi ile büyük ve dinamik bir endüstridir. Ekonomik etkiler turizmin ve turizmin gelişmesinin önemini daha da artırmaktadır (Goodwin,1998:1).

Turizm kaynaklarına sahip olan ülkelerin ülke turizminin gelişmesine önem vermelerinin temel nedeni, turistlerin yapmış oldukları turistik harcamalar sayesinde o ülkenin veya bölgenin ekonomisine yapmış oldukları ekonomik katkılardır (Zengin, 2010:104; Deniz, 2016: 57). Turizm, ödemeler dengesi bilançosuna olumlu etkisi, istihdama katkı sağlaması, işgücünün gelirini artırması, diğer sektörleri olumlu etkilemesi, alt ve üst yapının gelişmesine katkısı ile ülkelerin ekonomilerine büyük katkılar sağlamaktadır (Roe ve Urquhart, 2001:2).

Turizm endüstrisi, özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomisine önemli katkılar yapmaktadır. Özellikle ekonomiye kazandırdığı döviz, istihdam etkisi (doğrudan, dolaylı ve uyarılmış istihdam) (Oktayer ve ark., 2007) ve Gayri Safi Yurtiçi Hasılasına (GSYİH) etkisi ile büyük fayda sağlamaktadır. Fakat bu etkiler ülkeden ülkeye değişmektedir (örneğin Karayipler % 25 ortalama GSYİH, Maldivler %55 GSYİH) (Roe ve Urquhart, 2001:2).

Turizm endüstrisi emek-yoğun niteliğe sahiptir. Bu nedenle turizm kaynaklı ekonomik gelişmeler turizmde istihdamı artırdığı gibi turizme doğrudan ve dolaylı mal ve hizmet üreten sektörlerde de istihdam artışı meydana getirmektedir. Turizm doğrudan ve dolaylı istihdam katkısı ile ülkenin toplam istihdamına pozitif etki yapmaktadır (Tutar ve ark., 2013:16). Turizm sektörünün bir diğer olumlu ekonomik etkisi gelir oluşturucu etkisidir. Turizmin bu etkisi Turizm sektörünün gelir yaratıcı etkisi doğrudan turizmden kaynaklandığı gibi, turizmle ilişkisi olan (tarım, inşaat, bankacılık, inşaat vb.) diğer sektörlerden de kaynaklanmaktadır (Bahar ve Kozak, 2012). Turizm aynı zamanda imalat sanayii ile gelişme olanakları olmayan bölgelerin ekonomik kalkınmalarını sağlayarak, bölgelerarası ekonomik gelişmişlik dengesinin de sağlanmasına katkı sağlamaktadır. Turizm aynı zamanda ekonomik alanda faaliyetler yürüten tarımdan gıdaya, ulaşımdan kimyasal madde üretimi yapan onlarca sektöre de etki etmektedir (Çakır ve Bostan, 2000:35-44; McIntosh ve Gupta, 1984).

Turizmin olumlu ekonomik etkilerinin yanı sıra olumsuz ekonomik etkilerini de bünyesinde bulundurmaktadır. Bunlardan birisi, başka bir sektöre yapılacak yatırımın turizm sektörüne yapılması ile fırsatların elden kaçırılması sonucu ortaya çıkan maliyetlerdir. Diğerleri ise turizmin geliştiği bölgelerde ürün ve hizmetlere olan talebin artmasıyla ortaya çıkan bölgesel enflasyon, turizmin oluşturduğu mevsimlik talep dalgalanmaları ve turistlere daha iyi hizmet verebilmek amacıyla yurtdışından yapılan turistik ithalat ile döviz çıkışı da turizmin olumsuz ekonomik etkileridir.

Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri

İnsanlar kurdukları iletişim ile birbirlerine pozitif veya negatif sosyal ve kültürel veriler aktarmaktadır. Turizm, turistler ile yerli halk arasındaki yakın ilişkiler sayesinde bu verilerin yoğun aktarıldığı bir sektördür. Turistler ile yerli halk arasındaki ilişkiler sonucu her iki tarafı da etkileyen pozitif veya negatif sosyo-kültürel etkiler ortaya çıkmaktadır (Cooper ve diğerleri, 1998; Oppermann ve Chon, 1997). Turizmin ortaya çıkarmış olduğu sosyo-kültürel etkiler özellikle yerel halkın bakış açısıyla negatif ve pozitif yönlü olarak gerçekleşmektedir. Geleneksel yaşam biçimleri, değer sistemleri, aile ilişkileri, bireysel davranışlar ve toplum yapısında meydana gelen değişimler turizmin yerel halk üzerinde sebep olduğu etkilerdendir (Sebastian ve Rajagopalan, 2009:5). Bu anlamda turizmin insanların mekânsal yaşam alanlarında da etkileri olduğu görülmektedir. Çetin ve Özşahin (2011:317-340) tarafından yapılan çalışmada turizmin yerleşim birimlerinde mekânları da

şekillendirdiği belirtilmektedir. Turizmin etkileri konusunda yapılan çalışmalarda, turizmden doğrudan fayda sağlayan yerel halkın turistler hakkında olumlu algılara sahip olduğu belirlenmiştir (Pizam 1978; Brougham ve Butler 1981; Perdue, Long ve Allen 1990; Ap 1992; Madrigal 1993; Pizam, Milman ve King 1994). Toplumsal anlamda turizm, turist-yerel halk arasında ve turist-turist arasında kültür alışverişini artırır, halkın yaşam standartlarını iyileştirir, kültürel eserleri (müze ve anıtlar, eskide kalmış gelenekleri, vb.) korumaya yardımcı olur ve yerel halkın vatanları ile gurur duymalarına yardımcı olur (Budenau, 2005: 91).

Turizm sadece yerel halk üzerinde sosyo-kültürel etkiler meydana getirmemektedir. Turistik destinasyon, farklı ülkelerden gelen aslında hepsi destinasyona yabancı olan farklı din, kültür, sosyal ve ekonomik yapı, cinsiyet ve milliyetlere sahip turistlerin bir araya geldiği yerdir. Burada bir araya gelen turistler birbirleri ile sosyo-kültürel etkileşimde bulunmakta ve etkilenmektedirler. Farklı ve yabancı kültürler yerel halkın ev sahipliğinde tanışır ve sosyo-kültürel etkileşimde bulunurlar. Bu şekilde farklı toplumlardan gelen turistler birbirlerini tanıır ve karşılıklı saygı, sevgi ve barış geliştirebilirler.

Turizmin yerel halk üzerinde etkileri birçok bilim insanının araştırmasına konu olmuştur. Bu araştırmalarda turizmin birey, aile ve toplumsal çevre üzerinde değer ve inanç yapısının değişmesi, giyim ve yaşam şeklinde değişimler gibi negatif etkileri olduğu da belirtilmektedir (Gürbüz, 2002:54; Kozak ve ark., 1997). Bunun yanında dilde yozlaşma, yapay sanatsal eserlerin ortaya çıkması, mimari estetiğinin kaybolması, insanlar arası ilişkilerde arkadaşlık ve dostluğun yerini maddi çıkarların alması, özellikle genç yerli halklar arasında alkol, uyuşturucu vb. kötü alışkanlıkların yaygınlaşması, turistlerle yerel halk arasında kültürel çatışmaların oluşması, yerel halkın turistleri sosyal ve ekonomik anlamda kıskanması ve milliyetçilik çatışmaları gibi negatif etkiler de meydana gelmektedir (Gürbüz, 2002: 54-55).

Turizm sezonunda trafik yoğunluğu, park sorunları, alışveriş merkezlerinde yoğunluk, kalabalık tesisler yerli halkın hayatını olumsuz etkileyebilir (Small ve ark., 2005: 67). Bunun yanında suç ve şiddette artış, aile içi anlaşmazlıklar, geleneksel ahlak değerlerinde bozulmalar, nesillerde kimlik kaybı vb. olmak üzere ciddi sosyal sorunlara da neden olabilir (Douglas ve ark., 2001; Farooquee ve ark., 2008:587). Ortaya çıkan bu sosyal olumsuzluklar yerli halkın turistlere karşı düşmanlık (hatta şiddet) duygularının gelişmesine neden olabilmektedir. Turizm, oluşturduğu sosyal etkilerden faydalananlar ile bunlardan yararlanamayanlar arasında bir takım eşitsizliklere de neden olabilmektedir.

Karaman ve Avcıkurt (2011) tarafından yapılan çalışmada, turizmin yerel halkta sosyo-kültürel değişimlere neden olduğu, turistler ile yerel halk arasında hoşgörünün geliştiği, yerel halkın gelenek ve göreneklerinde değişime neden olduğu, halkın dini inanışlarına ve aile yapısına etki etmediği, ahlaki değişimlere ve zararlı bir takım alışkanlıklara (uyuşturucu, cinsel suçlar, alkol, vb.) neden olduğu belirtilmiştir.

Turizmin Çevresel Etkileri

Turistik ürünlerin üretildiği yerde tüketilmesi, turizmi diğer sektörlerden ayıran en büyük özelliklerden birisidir. Bu nedenle turistler, turistik ürün ve hizmetlerden yararlanabilmek için turistik destinasyona gitmek zorundadır (Avcı, 2007:487). Bu seyahat beraberinde turistik çekiciliğe sahip olan ve belirli dönemlerde çevrede aşırı kullanıma yol açmakta ve çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir.

Turizmin büyük kısmı doğrudan çevresel ürünlerin kalitesine ve cezbedici niteliklerine bağlı olduğundan turizm ve çevre birbirine bağlıdır. Bu nedenle ülkeler ve turizm kuruluşları, toplumu bilinçlendirme çalışmalarını finanse ederek turizm için çok önemli olan doğal varlıkları korumaya

çalışmaktadırlar (Budenau, 2005: 91-92). Turistik destinasyonlarda turizm açısından değer arz eden doğal alanlar, rekreasyon alanları, denizler, ormanlar, dağlar vb. ekonomik kazançlar için aşırı kullanıma uğramakta veya yapıları değiştirilerek tahrip edilmektedir. Bu alanlardaki flora ve faunalar zarar görmekte, çevre, hava, gürültü ve toprak kirliliği oluşmakta, ağaçların yok edilmesiyle erozyon meydana gelmektedir (Avcı, 2007:487-489). Turistik taleplere cevap verebilmek amacıyla plansız ve doğaya uygun olmayan yapılaşmalar hem çevre kirliliğine hem de estetik açıdan kirliliğe yol açmaktadır. Ayrıca, tarihi öneme sahip kaynaklar (müze ve ören yerleri vb.) aşırı, yanlış ve düzensiz kullanım sonucu doğal niteliklerini ve estetik özelliklerini de kaybetmektedir.

Dünya Doğal Hayatı Koruma Fonu (WWF), yaptığı analizler sonucu, iki haftalık bir tatil sürecinde ortaya çıkarılan kaynak tüketimi ve atık üretimine dayalı çevresel etkilerin, bir kişinin bir yıl süreli toprak paylaşımının %20-50'sini oluşturduğunu belirlemiştir (Budenau, 2005: 92). Yine aynı raporda, mercan resifleri, tropik ormanlar, dağlık bölgeler ve sulak alanların eko-sistem değişimlerinden dolayı tehdit altında olduğunu ve eko-sistemlerin zarar görmesinin turizmi de olumsuz etkileyeceği ifade edilmektedir.

Turizmin gelişmeye başladığı destinasyonlarda ortaya çıkan ekonomik fayda nedeniyle yerel halk turizmi büyük bir sevinçle karşılarken, süreçte ortaya çıkan çevresel olumsuzluklar halkın turizme olumsuz bakış açıları geliştirmesine neden olmaktadır (Akova, 2006:6). Turistler ile yerel halkın mevcut ve kıt olan doğal kaynakları kullanma sıklığı ile birlikte süreç içerisinde su ve hava kirliliği, biyoçeşitlilikte azalma, betonlaşma, kuraklık, doğal alanların azalması vb. üzere birçok çevresel olumsuzluklar ortaya çıkmaktadır. Turizmin çevresel etkilerinden birisi de turizmin, turistik destinasyonun yatay gelişimi ve arazi kullanımını da etkilemesidir (Çetin ve Özşahin, 2011:332-333).

Turizmin sürdürülebilirliği için sosyo-kültürel ve doğal çevrenin yararlı bir şekilde kullanımının sağlanması gereklidir. Bunun için turizm faaliyetlerinin kısa, orta ve uzun vadeli hedeflere yönelik turizmin kaynaklarının kontrollü kullanılması önemlidir. Fransa'nın müzelerini günlük turist ziyaretlerinin kontrol altına alınması gibi önlemler ile çevresel etki değerlendirmesinin başlatılması ve yönetilmesi önemli bir adım olacaktır (Kahraman ve Türkay, 2004: 53).

Yöntem

Turizmin Bişkek'te yaşayan yerel halk üzerine etkilerini belirlemek amacıyla hazırlanan çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın amacına, hipotezlerine ve yöntemine değinilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Bişkek'te yaşayan halkın turizmin etkilerini nasıl algıladıklarını ortaya koymaktır. Turizmin etkilerine ilişkin algının katılımcıların demografik özelliklerine göre farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek ve turizmin sosyo-kültürel, ekonomik, çevresel etkileri ile toplam turizm etki boyutları arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çalışma ile son yıllarda turizmde gelişme kaydeden Kırgızistan'da hangi konuların daha etkili olduğunu belirlemek ve bunların kullanılması ile turizm alanında faaliyet gösteren turizm işletmelerine ve kamu otoritelerine katkı sağlanması hedeflenmektedir. Kırgızistan'da turizm alanında yapılan çalışmaların az olduğu göz önüne alındığında bu çalışmanın ilgili alan yazına katkı sağlaması beklenmektedir.

Akova (2006) yerel halkın demografik özellikleri, yaşama süresi, yaptığı işin turizmle ilgisi, bölgede ikamet etme ve işi gereği turistlerle iletişim kurma durumu ile ilgili değişkenlerle turizmin algılanan etkileri arasında anlamlı farklılıklar olduğunu ifade etmiştir. Türker ve Türker (2014) ise, yerel halkın demografik özelliklerinden cinsiyete göre turizmin etkilerine ilişkin algıların farklılık göstermediğini, yaş ve gelir düzeyine göre anlamlı farklılıklar olduğunu belirtmişlerdir. Tatoğlu ve ark. (2002) tarafından cinsiyet değişkenine göre turizmin ekonomik etkileri arasında farklılık olduğu

belirtilirken, turizmin sosyo-kültürel ve çevresel etkilerine ilişkin algıları arasında farklılık olmadığı ifade edilmiştir. Gelir ve öğrenim düzeylerine göre turizmin etkilerine ilişkin boyutlar arasında oldukça yüksek düzeyde farklılıklar olduğu ortaya konulmuştur. Dolayısıyla, demografik özelliklerine göre, Bişkek'te yaşayan halkın turizmin etkilerine ilişkin algılarının farklılık göstermesi olasıdır. Bu nedenle, aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

H₁: Bişkek'te yaşayan halkın turizmin etkilerine ilişkin algıları, demografik özelliklerine göre (Cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim düzeyi, ikamet durumu) anlamlı farklılık gösterir.

H₂: Bişkek'te yaşayan halkın turizmin etkilerine ilişkin algıları, yapılan işin turizmle ilişkisine göre anlamlı farklılık gösterir.

H₃: Bişkek'te yaşayan halkın turizmin etkilerine ilişkin algıları, işi gereği turistlerle iletişim durumuna göre anlamlı farklılık gösterir.

Cengiz ve Kırkbir (2007) turizmin sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerinin toplam turizm etkisi üzerine olumlu yönde etkiye sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Türker ve Türker (2014) ise Dalyan destinasyonu için yaptığı benzer bir çalışmada turizmin sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerinin toplam turizm etkisi üzerine olumlu yönde etkiye sahip olduğu yönünde Cengiz ve Kırkbir (2007) ile hem fikirdir. Buradan hareketle aşağıdaki hipotez geliştirilmiştir.

H₄: Turizmin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkileri ile toplam turizm etkisi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada veriler literatürden yararlanılarak oluşturulan anket formu ile toplanmıştır. Anket formunda, Bişkek'te yaşayan halkın demografik özellikleri, tatil tercihleri ve turizm ile ilişkilerini belirlemeye yönelik sorular ve turizmin etkilerini ölçmeye yönelik 18 maddeden oluşan bir ölçek kullanılmıştır. Ölçek maddelerinin tepki kategorileri 5'li Likert derecelemesine tabi tutulmuştur (1=Hiç Katılmıyorum, ...5=Tamamen Katılıyorum). 18 maddelik Turizmin Etkileri (Sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkileri) ölçeğinin ilk 16 maddesi, Ap and Crompton (1998) tarafından geliştirilen ve Tat ve ark. tarafından kullanılan (2000:748) ölçekten alınmıştır. Geriye kalan 2 madde (Toplam Turizm Etkisi) ise Cengiz ve Kırkbir'in (2007) çalışmasından alınmıştır.

Araştırmanın evreni, Kırgızistan'ın başkenti Bişkek şehrinde yaşayan 18 yaş ve üzeri insanlardan oluşmaktadır. Birleşmiş Milletler verilerine göre 2015 yılı Bişkek nüfusu 933.753'tür. Günümüzde bir milyonun üzerinde nüfusa sahip olduğu düşünülmektedir. Saruhan ve Özdemirci (2013) ise büyüklüğü 1.000.000 olan çalışmalar için %95 güven aralığı, %5 hata payı ile örneklem büyüklüğünün 384 olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi ile 394 anketin geri dönüşü sağlanabilmektedir.

1-30 Nisan 2017 tarihleri arasında yüz yüze gerçekleştirilen anket çalışması sonucunda 394 ankete ulaşılmıştır. Örneklem büyüklüğü olarak yeterli olduğuna karar verilmiş ve elde edilen verilerin analizinde betimleyici istatistiklerin yanı sıra bağımsız çift örneklem t-testi, tek yönlü varyans analizi, korelasyon analizi ve regresyon analizinden yararlanılmıştır.

Turizmin etkilerinin nasıl anlaşıldığına ilişkin ölçeğin boyutları, Ap and Crompton (1998) tarafından daha önce belirlendiği için faktör analizi yapılmadan, ilgili boyutların toplanabilirliği kontrol edilmiştir. Bu amaçla her bir boyutun iç tutarlılık (Alfa) katsayısı, madde-toplam korelasyonları ve bu korelasyonların işaretleri incelenmiştir. (Tablo 1) Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alfa katsayıları, Sosyo-Kültürel Etkileri Boyutu için 0,730, ekonomik etkileri boyutu için 0,670, çevresel etkileri boyutu için 0,509 ve toplam turizm etkisi boyutu için 0,675 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin bir bütün olarak Alfa katsayısı 0,879'dur. Madde toplam korelasyonlarda negatif

işaret bulunmamaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa (α) katsayısı 0.80'den büyükse ölçek yüksek derecede güvenilir, 0.60 ile 0.80 arasında ise oldukça güvenilir, 0.40 ile 0.60 arasında ise güvenilirliği düşük ve 0.40'dan düşük ise güvenilir değildir şeklinde yorumlanır (Kayış, 2016:405). Ancak, çalışmalarda 0.50'ye kadar makul kabul edilebileceği araştırmacılar tarafından öngörülmektedir (Coşkun ve ark., 2015:126). Çevresel etkiler boyutunun Alfa katsayısı biraz düşük olmakla birlikte, her bir boyutun puanları toplanarak, bundan sonraki analizlerde kullanılmıştır.

Tablo 1: Ölçeğe İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

#	Boyut	Madde sayısı	Ortalama	Madde-Toplam korelasyon	Alfa
1	Sosyal-kültürel etkileri	8	3,8743	0,339-0,532	0,730
2	Ekonomik etkileri	5	3,5672	0,266-0,517	0,670
3	Çevresel etkileri	3	3,4684	0,234-0,412	0,509
4	Toplam turizm etkisi	2	4,1046	0,510-0,510	0,675
5	Ölçeğin tamamı	18	3,7441	0,338-0,618	0,879

Yanıt kategorileri: "1= Hiç Katılmıyorum, "2= Katılmıyorum, 3= Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4= Katılıyorum, 5=Tamamen Katılıyorum"

Bulgular

Anket formunu yanıtlayan katılımcıların demografik özelliklerinin dağılımı Tablo 2'de görülmektedir. Tablo 2 incelendiğinde, katılımcıların % 55,6'sının kadın, % 44,4'ünün erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş dağılımına göre, en yüksek % 33 ile 18-25 yaş aralığında yer alırken en az % 6,6 ile 56 ve üstü yaş aralığında olduğu görülmektedir. 36-45 yaş aralığında olan katılımcıların % 22,3, 26-35 yaş aralığında olan katılımcıların % 21,8 ve 46-55 yaş aralığında olan katılımcıların ise % 16,2 düzeyinde bir orana sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılanların medeni durumu ve öğrenim seviyeleri incelendiğinde, % 50,3'ünün evli, % 49,7'sinin bekâr olduğu, % 58,5'inin üniversite, % 21,5'inin lise, % 15,4'ünün lisansüstü ve % 4,6'sının ortaokul düzeyinde öğrenim düzeyine sahip olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların meslekleri incelendiğinde, % 27,6'sının öğrenci, % 24,5'inin işçi, % 17,3 memur, % 8,7'sinin tüccar, % 8,2'sinin serbest meslek, % 6,6'sının emekli, % 5,1'i ev hanımı ve % 2'si ise diğer grupta yer aldığı gözlemlenmiştir.

Katılımcıların aylık gelirleri incelendiğinde, % 28,4 ile 15000-19999 som arası, % 25,8 ile 10.000-14.999 som arası, % 21,1 ile 20.000-24.999 som arası, % 17,5 ile 25.000 som ve üzeri, % 4,6'sının 4000-9999 som arası ve % 2,6'sının 4000 som'dan az gelir düzeyine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Buradan katılımcıların yaklaşık yarısının (% 54,2) 10.000 ile 20.000 som arası gelir düzeyine sahip olduğu ve ortalama gelir düzeyinin oldukça düşük olduğu anlaşılmaktadır. Ailesinin ikamet ettikleri yerin Bişkek olup olmadığına ilişkin soruya katılımcıların % 78,7'si evet % 21,3'ü hayır cevabını vermiştir. Son olarak, Bişkek'te yaşam sürelerine ilişkin soruya katılımcıların yaklaşık yarısı (% 49,7) 30 yıldan fazla, % 25,4'ü 1-10 yıl arası, % 14,7'si 25-30 yıl arası, % 8,6'sı 11-20 yıl arası ve % 1,5'inin 1 yıldan daha az süredir Bişkek'te yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 2: Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Dağılım

Değişkenler	Demografik Özellik	Frekans	%
Cinsiyet (n=392)	Kadın	218	55,6
	Erkek	174	44,4
Yaş (n=394)	25 yaş ve altı	130	33,0
	26-35 yaş	86	21,8
	36-45 yaş	88	22,3
	46-55 yaş	64	16,2
	56 yaş ve üzeri	26	6,6
Medeni Durum (n=392)	Bekâr	190	49,7
	Evli	192	50,3
Öğrenim Durumu (n=390)	Ortaokul	18	4,6
	Lise	84	21,5
	Lisans	228	58,5
	Lisans Üstü	60	15,4
Meslek (n=392)	İşçi	96	24,5
	Emekli	26	6,6
	Öğrenci	108	27,6
	Serbest meslek	32	8,2
	Memur	68	17,3
	Ev hanımı	20	5,1
	Tüccar	34	8,7
	Diğer	8	2,0
Aylık Gelir (n=388)	4000 Som'dan az	10	2,6
	4000-9999 Som arası	18	4,6
	10000-14999 Som arası	100	25,8
	15000-19999 Som arası	110	28,4
	20000-24999 Som arası	82	21,1
25000 Som ve üzeri	68	17,5	
Ailesinin İkamet Yeri (n=394)	Evet	310	78,7
	Hayır	84	21,3
Bişkek'te Yaşam Süresi (n=394)	1 yıldan az	6	1,5
	1-10 yıl arası	100	25,4
	11-20 yıl arası	34	8,6
	21-30 yıl arası	58	14,7
	30 yıldan fazla	196	49,7

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların son 3 yılda tatile gitme ve tercih yeri incelendiğinde, % 88,5'i evet, % 11,5'i hayır ve en çok % 59,7'si Issık Göl, % 16,5'i yurtdışına, % 10,2'si Oş, % 5,7'si Çüy, % 4,5'i diğer yerleri ve % 3,4'ü Narın bölgesini tercih ettiği anlaşılmaktadır. Bir yıl içerisinde tatil sıklığı incelenirken % 58,7'sinin 1 kere, % 22,4'ünün 2 kere tatile gittiği görülmüştür. Buradan çoğunlukla katılımcıların yılda 1 kere tatile gittiği ve % 59,7'sinin Issık Göl'ü tercih ettiği söylenebilir. Katılımcıların yaptıkları işin turizmle ilişkisi incelendiğinde, % 27,9'unun evet, % 72,1'inin hayır cevabı verdiği ve işi gereği turistlerle iletişim kurma durumu incelendiğinde % 36,9'unun evet, % 63,1'inin hayır cevabı verdiği gözlemlenmiştir.

Turkish Studies

Tablo 3: Katılımcıların Tatil tercihleri ve Turizm ile İlişkilerine Dair Dağılım

Değişkenler	Özellikler	Frekans	%
Son 3 yılda Tatile Gitme (n=364)	Evet	322	88,5
	Hayır	42	11,5
Tatil için Tercih Edilen Yer (n=352)	Issık Göl	310	59,7
	Çüy	20	5,7
	Oş	36	10,2
	Narın	12	3,4
	Yurtdışı	58	16,5
	Diğer	16	4,5
Yıllık Tatil Sıklığı (n=392)	Hiç	62	15,8
	1 kere	230	58,7
	2 kere	88	22,4
	3 ve daha fazla	12	3,1
Mesleğinin Turizmle İlişkisi (n=394)	Evet	110	27,9
	Hayır	284	72,1
İşi gereği Turistlerle İletişim Kurma (n=390)	Evet	144	36,9
	Hayır	246	63,1

Katılımcılardan, turizmin etkilerine ilişkin görüşlerini belirlemek üzere 18 ifadeden oluşan turizmin etkileri ölçeğini “1” (Hiç Katılmıyorum), “2” (Katılmıyorum), “3” (Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum), “4” (Katılıyorum), “5” (Tamamen Katılıyorum) arasında puanlandırmaları istenmiştir. Araştırmaya katılan yerel halkın, 18 ifadeden oluşan ölçekte yer alan maddelere verdikleri puanların betimleyici istatistikleri aşağıda Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4 incelendiğinde soru formunu yanıtlayan halkın ölçekte yer alan ifadelerden göreceli olarak önemli gördükleri sosyo-kültürel ifadelerden ilk sırada “Turizm sayesinde diğer kültürleri ve insanları anlama fırsatımız oluyor” (4,42) ve “Yerel kültürün ve mirasın tanınmasına yol açar” (4,20), “Farklı insanların ve kültürlerin halk tarafından anlaşılmasına yol açmaktadır” (4,00), “Toplumda kültürel aktivite çeşitliliğini sağlamaktadır” (3,88), “Alandaki eğlence çeşitliliğini artırıyor” (3,74), “Bölgedeki restoranların çeşitliliğini artırıyor” (3,72), “Tarihsel yapıların restorasyonu ve koruma fırsatı sağlıyor” (3,51) ve en az “Yaşam tarzında değişiklik gösterir” (3,51), şeklindeki ifadeler olduğu anlaşılmaktadır.

Ekonomik etkilerine ilişkin yerel halkın algılarına ait frekans ve yüzdelerin ortalaması incelendiğinde, katılımcıların en yüksek (3,84) ile “Bölgedeki alışveriş tesislerinin çeşitliliği için olumludur” ifadesi olduğu göze çarpmaktadır. Sonra “Yerel ekonomide gelirin artmasını sağlıyor” (3,80), “Yerel halkın kişisel gelirini arttırmaktadır” (3,55), “Yaşam standardını artırıyor” (3,51) ifadesi yer almaktadır. En düşük katılımın ise (3,14) ile “Toplumda istihdam (iş alanı) sağlıyor” ifadesi olduğu görülmektedir.

Çevresel etkiler kategorisinin en yüksek ortalamasını “Binaların ve şehir planlamasının kalitesini artırıyor” (3,84) ifadesi olduğu görülmüştür. Sonra “Dinlenme ve spor alanlarının açılmasını sağlıyor” (3,48) yer almaktadır. En düşük katılımın ise (3,10) “Doğal çevrenin korunmasına neden olmaktadır” olduğu anlaşılmaktadır.

Toplam turizm etkisi boyutunda iki önermeden “Turizmin genel olarak bölgemiz için yararlı olduğunu düşünüyorum” (4,28) önermesinin ortalamasının “Turizmin yararları zararlarından daha fazladır” (3,92) önermesinin ortalamasından yüksek olduğu ve buradan turizmin zararından çok yararlı olduğu ve turizmin daha fazla gelişmesinin önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4: Turizmin Etkilerine Katılım Düzeyine İlişkin Dağılım (n=394)

ÖLÇEĞİN BOYUTLARI	1		2		3		4		5		Art. Ort.	Std. Sp.
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
SOSYO-KÜLTÜREL ETKİLER												
Turizm sayesinde diğer kültürleri ve insanları anlama fırsatımız oluyor.	2	0,5	6	1,5	44	11,2	112	28,6	228	58,2	4,42	0,79
Bölgedeki restoranların çeşitliliğini artırıyor.	4	1	36	9,2	114	29,2	146	37,4	90	23,1	3,72	0,95
Yerel kültürün ve mirasın tanınmasına yol açar.			4	1	56	14,3	190	48,5	142	36,2	4,20	0,71
Toplumda kültürel aktivite çeşitliliğini sağlamaktadır.			18	4,6	94	24,1	194	49,7	84	21,5	3,88	0,79
Yaşam tarzında değişiklik gösterir.	6	1,6	56	14,5	126	32,6	130	33,7	68	17,6	3,51	0,99
Tarihsel yapıların restorasyonu ve koruma fırsatı sağlıyor.	10	2,6	34	8,7	142	36,2	156	39,8	50	12,8	3,52	0,91
Alandaki eğlence çeşitliliğini artırıyor.	2	0,5	26	6,7	110	28,2	186	47,7	66	16,9	3,74	0,84
Farklı insanların ve kültürlerin halk tarafından anlaşılmasına yol açmaktadır.			12	3,1	86	21,9	182	46,4	112	28,6	4,01	0,79
EKONOMİK ETKİLER												
Toplumda istihdam (iş alanı) sağlıyor.	22	5,6	86	22,1	136	34,9	106	27,2	40	10,3	3,14	1,05
Yerel halkın kişisel gelirini arttırmaktadır.	2	0,5	56	14,3	126	32,1	140	35,7	68	17,3	3,55	0,96
Yaşam standardını artırıyor.	8	2	50	12,8	136	34,7	128	32,7	70	17,9	3,52	0,99
Yerel ekonomide gelirin artmasını sağlıyor.			14	3,6	122	31,1	184	46,9	72	18,4	3,80	0,77
Bölgedeki alışveriş tesislerinin çeşitliliği için olumludur.	2	0,5	12	3,1	112	28,6	186	47,4	80	20,4	3,84	0,80
ÇEVRESEL ETKİLER												
Doğal çevrenin korunmasına neden olmaktadır.	22	5,6	76	19,5	170	43,6	86	22,1	36	9,2	3,10	1,00
Dinlenme ve spor alanlarının açılmasını sağlıyor.	6	1,5	52	13,3	140	35,7	136	34,7	58	14,8	3,48	0,95
Binaların ve şehir planlamasının kalitesini artırıyor.	2	0,5	24	6,1	102	26	172	43,9	92	23,5	3,84	0,87
TOPLAM TURİZM ETKİSİ												
Turizmin yararları zararlarından daha fazladır.	4	1	10	2,6	114	29,1	148	37,8	116	29,6	3,92	0,88
Turizmin genel olarak bölgemiz için yararlı olduğunu düşünüyorum.	2	0,5	6	1,5	66	16,8	122	31,1	196	50	4,29	0,83

Yanıt kategorileri: “1= Hiç Katılmıyorum, “2= Katılmıyorum, 3= Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4= Katılıyorum, 5=Tamamen Katılıyorum”

Araştırmada turizmin etkileri alt boyutlarının ortalamalarının, katılımcıların demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini anlamak için t-testi yapılmıştır. T-testi sonuçları, Tablo 5’te özetlenmiştir.

Tablo 5’e göre, turizmin sosyo-kültürel ve ekonomik etkileri ile toplam turizm etkisini, kadınlar ve erkekler aynı düzeyde algıladıkları yani kadınlar ile erkekler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Ancak turizmin çevresel etkileri konusunda kadınlar (3,54) ile erkekler (3,40) arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Turizmin etkileri katılımcıların medeni durumlarına göre karşılaştırıldığında, turizmin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkileri boyutlarında, bekar olanlar ile evliler arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkarken, toplam turizm etkisi boyutunda farklılık yoktur. Bekâr olanların genellikle genç nüfus olduğu göz önünde tutulduğunda turizm önemli bir istihdam alanı olarak görülmektedir. Bu nedenle, bekârların evlilere göre turizmin etkilerine ilişkin algılarının daha yüksek olduğu düşünülebilir. Katılımcıların ailesinin Bişkek’te ikamet ve yaşama durumlarına göre yapılan karşılaştırma sonucunda, Bişkek’te yaşamayanların yaşayanlara göre, turizmin sosyo-kültürel ve ekonomik etkileri konularında daha farklı düşündükleri anlaşılmaktadır. Ancak çevresel etkileri ve toplam turizm etkisi konularında farklılık yoktur.

Tablo 5. Turizmin Etkilerine İlişkin Alt Boyutların Bazı Özellikler İtibariyle Karşılaştırılması (Özet Tablo)

Ölçeğin Boyutları	Özellikler	N	Ortalama	Std. Sapma	t-değeri	p-değeri
Çevresel Etkileri	Kadın	216	3,54	0,66	2,001	.046
	Erkek	174	3,40	0,68		
Sosyo-Kültürel Etkileri	Bekâr	190	3,95	0,53	2,836	.005
	Evli	192	3,80	0,49		
Ekonomik Etkileri	Bekâr	190	3,68	0,61	3,655	.000
	Evli	192	3,46	0,58		
Çevresel Etkileri	Bekâr	190	3,58	0,69	3,346	.001
	Evli	192	3,35	0,63		
Sosyo-Kültürel Etkileri	Bişkek’te yaşama - Evet	308	3,83	0,51	3,279	.001
	Bişkek’te yaşama - Hayır	84	4,04	0,52		
Ekonomik Etkileri	Bişkek’te yaşama - Evet	308	3,52	0,59	3,532	.000
	Bişkek’te yaşama - Hayır	84	3,78	0,62		
Sosyo-Kültürel Etkileri	İşin turizmle ilgisi- Evet	110	4,14	0,46	6,726	.000
	İşin turizmle ilgisi- Hayır	282	3,77	0,50		
Ekonomik Etkileri	İşin turizmle ilgisi- Evet	110	3,95	0,57	8,382	.000
	İşin turizmle ilgisi- Hayır	282	3,42	0,55		
Çevresel Etkileri	İşin turizmle ilgisi- Evet	110	3,70	0,70	4,196	.000
	İşin turizmle ilgisi- Hayır	282	3,39	0,64		
Sosyo-Kültürel Etkileri	İşi gereği turistle iletişim - Evet	144	4,14	0,48	8,161	.000
	İşi gereği turistle iletişim - Hayır	244	3,73	0,48		
Ekonomik Etkileri	İşi gereği turistle iletişim - Evet	144	3,90	0,60	8,550	.000
	İşi gereği turistle iletişim - Hayır	244	3,39	0,53		
Çevresel Etkileri	İşi gereği turistle iletişim - Evet	144	3,69	0,68	4,777	.000
	İşi gereği turistle iletişim - Hayır	244	3,36	0,64		
Toplam Turizm Etkisi	İşi gereği turistle iletişim - Evet	144	4,25	0,73	2,846	.005
	İşi gereği turistle iletişim - Hayır	244	4,03	0,74		

Yanıt kategorileri: “1= Hiç Katılmıyorum, “2= Katılmıyorum, 3= Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4= Katılıyorum, 5=Tamamen Katılıyorum”

Turkish Studies

Katılımcıların yaptıkları işin turizmle ilgisine göre, turizmin etkileri alt boyutlarından toplam turizm etkisinin ortalamaları arasında farklılık bulunmazken sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerin ortalamaları arasında yapılan işin turizmle ilgisi olma durumuna göre anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. İş gereği turistle iletişim durumuna göre, turizmin etkileri alt boyutlarının tamamında ortalamalar arasında anlamlı farklılığın olduğu görülmüştür (Tablo 5).

Tablo 6'da yer alan varyans analizi sonuçları incelendiğinde; araştırmaya katılan kişilerin turizmin etkileri alt boyutlarına ilişkin önermelerine katılım düzeyinde yaş gruplarına, öğrenim durumlarına ve gelir durumlarına göre $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını tespit etmek için varyansların homojen olduğu durumlarda Scheffe's testi, varyansların homojen olmadığı durumlarda "Tamhane's T2" testi yapılmıştır.

Tablo 6, turizmin etkilerine ilişkin sonuçların katılımcıların yaş grupları itibariyle yapılan karşılaştırmasını göstermektedir. 56 yaş ve üzeri katılımcı sayısı, Anova testi için gerekli olan 30 denek sayısının altında olduğu için 46-55 yaş arası katılımcılar ile birleştirilerek analize tabi tutulmuştur. Tabloya göre, dört boyuttan üçünde yaş grupları itibariyle farklılık tespit edilmektedir. Turizmin sosyo-kültürel olarak etkili olduğu fikrini 25 yaş ve altı grubun (4,05), 26-35 yaş arası gruba (3,73) ve 46 yaş ve üzeri gruba (3,71) göre daha fazla benimsediği anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle, gençler turizmin sosyo-kültürel olarak etkili olduğu konusunda yaşlılara göre hemfikiridir. Ayrıca, 36-45 yaş grubunun (3,93), 26-35 yaş arası grup (3,73) ve 46 yaş ve üzeri grup (3,71) arasında turizmin sosyo-kültürel etkileri hususunda anlamlı farklılık vardır. Turizmin ekonomik etkilerine dair yaş gruplarının ortalamaları incelendiğinde, 25 yaş altı grup (3,84) ile diğer yaş gruplarının hepsi arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Yine, katılımcıların turizmin çevresel etkilerine bakışında, 25 yaş altı grup (3,67) ile tüm yaş grupları arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda gençler arasında yaşlılara göre turizmin hem ekonomik hem de çevresel olarak oldukça etkili olduğu fikrinin kabul görmekte olduğu ifade edilebilir.

Tablo 6: Algılanan Turizmin Etkilerine İlişkin Sonuçların Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Ölçeğin Boyutları	Gruplar	n	Ort.	Std. Sapma	F değeri	p-değeri	Farklılık
Sosyo-Kültürel Etkileri	A 25 yaş ve altı	130	4,05	0,47	11,588	.000	A>B
	B 26-35 yaş aralığı	86	3,73	0,48			A>D
	C 36-45 yaş aralığı	86	3,93	0,48			C>B
	D 46 yaş ve üzeri	90	3,71	0,57			C>D
Ekonomik Etkileri	A 25 yaş ve altı	130	3,84	0,56	16,042	.000	A>B
	B 26-35 yaş aralığı	86	3,34	0,57			A>C
	C 36-45 yaş aralığı	86	3,57	0,50			A>D
	D 46 yaş ve üzeri	90	3,41	0,66			
Çevresel Etkileri	A 25 yaş ve altı	130	3,67	0,68	6,046	.000	A>B
	B 26-35 yaş aralığı	86	3,38	0,59			A>C
	C 36-45 yaş aralığı	86	3,39	0,54			A>D
	D 46 yaş ve üzeri	90	3,36	0,78			

Yanıt kategorileri: "1= Hiç Katılmıyorum, "2= Katılmıyorum, 3= Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4= Katılıyorum, 5=Tamamen Katılıyorum"

Tablo 7, turizmin etkilerine ilişkin sonuçların katılımcıların öğrenim durumlarına göre yapılan karşılaştırmasını göstermektedir. Yapılan Anova testi sonucuna göre, dört boyuttan sadece turizmin sosyo-kültürel ve ekonomik etkileri boyutlarında katılımcıların öğrenim durumlarına göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Katılımcıların turizmin sosyo-kültürel etkilerine ilişkin algıları, hem lisans mezunları(3,89) ile lise mezunları (3,73) arasında hem de lisansüstü mezunlar (3,97) ile lise mezunları (3,73) arasında anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Başka bir ifadeyle, öğrenim düzeyi arttıkça kişilerin turizmin sosyo-kültürel etkilerine ilişkin algılarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Turizmin ekonomik etkileri ile ilgili olarak lisans mezunları (3,65) ile lise mezunları (3,33) arasında anlamlı farklılık görülmektedir.

Tablo 7: Algılanan Turizmin Etkilerine İlişkin Sonuçların Öğrenim Durumlarına Göre Karşılaştırılması

Ölçeğin Boyutları	Gruplar	n	Ort.	Std. Sapma	F değeri	p-değeri	Farklılık
Sosyo-Kültürel Etkileri	A Lise	84	3,73	0,51	4,356	.014	B>A C>A
	B Lisans	226	3,89	0,54			
	C Lisans Üstü	60	3,97	0,42			
Ekonomik Etkileri	A Lise	84	3,33	0,61	8,928	.000	B>A
	B Lisans	226	3,65	0,60			
	C Lisans Üstü	60	3,55	0,53			

Yanıt kategorileri: “1= Hiç Katılmıyorum, “2= Katılmıyorum, 3= Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4= Katılıyorum, 5=Tamamen Katılıyorum”

Turizmin etkilerine ilişkin sonuçların katılımcıların gelir düzeylerine göre yapılan karşılaştırma Tablo 8’de görülmektedir. 4000 Som’dan az ve 4000-9999 Som arası gelir düzeyine sahip katılımcı sayısı, Anova testi için gerekli olan 30 denek sayısının altında olduğu için 10.000-14.999 Som arası gelir düzeyine sahip katılımcılar ile birleştirilerek analize tabi tutulmuştur. Yapılan ANOVA testi sonucuna göre, dört boyuttan turizmin ekonomik etkileri boyutunda katılımcıların gelir durumlarına göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Turizmin ekonomik etkileri ile ilgili olarak 25.000 Som ve üzeri (3,72) gelir düzeyine sahip olanların 15.000-19.999 Som arası (3,43) ile 20.000-24.999 Som arası (3,46) gelir düzeyine sahip olanlar arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Buradan gelir seviyesi yüksek olanları turizmin ekonomik etkileri konusunda daha hassas oldukları göze çarpmaktadır. Ayrıca, gelir seviyesi en düşük olan grup (3,65) ile 15.000-19.999 Som arası gelir seviyesine (3,43) sahip olan grup arasında da anlamlı farklılık turizm ekonomik etkileri açısından ortaya çıkmıştır. Gelir seviyesi çok düşük olanların da bu konuya hassasiyeti olduğu düşünülebilir.

Tablo 8: Algılanan Turizmin Etkilerine İlişkin Sonuçların Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Ölçeğin Boyutları	Gruplar	n	Ort.	Std. Sapma	F değeri	p-değeri	Farklılık
Ekonomik Etkileri	A 15.000 Som altında	128	3,65	0,67	5,059	.002	A>B D>B D>C
	B 15.000-19.999 Som arası	110	3,43	0,56			
	C 20.000-24.999 Som arası	82	3,46	0,49			
	D 25.000 Som ve üzeri	66	3,72	0,61			

Yanıt kategorileri: “1= Hiç Katılmıyorum, “2= Katılmıyorum, 3= Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4= Katılıyorum, 5=Tamamen Katılıyorum”

Turizmin etkilerine ilişkin boyutlar arasında ve turizmin sosyo-kültürel, ekonomik, çevresel etkileri ve toplam turizm etki boyutu arasında ilişki olup olmadığını ortaya koymak için korelasyon ve regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 9’da yer alan analiz sonuçlarına göre, tüm korelasyonlar 0,01 düzeyinde anlamlıdır ve turizmin etkilerine ilişkin boyutlar arasında pozitif ve kuvvetli bir ilişki söz konusudur. Bu durum, turizmin etkileri boyutlarından herhangi birindeki artışın diğer boyutlarda da artış ile sonuçlanacağı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 9: Turizmin Etkilerine İlişkin Boyutlar Arasındaki Korelasyon

Ölçeğin Boyutları	N	Ortalama	Std. Sapma	Ekonomik Etkiler	Çevresel Etkiler	Toplam Turizm Etkisi
Sosyo-Kültürel Etkiler	392	3,88	0,52	,766**	,662**	,441**
Ekonomik Etkiler	392	3,57	0,61	-	,643**	,391**
Çevresel Etkiler	392	3,47	0,67	-	-	,439**
Toplam Turizm Etkisi	392	4,10	0,75	-	-	-

**p<0,01

Tablo 10, toplam turizm etki boyutu bakımından turizmin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkileri boyutlarına ilişkin regresyon analizi sonuçlarını göstermektedir. Analiz sonuçlarına göre; oluşturulan model anlamlıdır (F:39,398, p<0,0001). Model, Bışkek’teki toplam turizm etkisi üzerindeki değişimin %22,8’ini açıklayabilmektedir. Model anlamlı olmakla birlikte turizmin etkileri boyutlarından ikisi sosyo-kültürel etkileri (t:3,236; p:0,001) ve çevresel etkileri (t:4,045; p:0,000) toplam turizm etki boyutu üzerinde etkili olmakta veya toplam turizm etkisini tahmin etmede (yordamada) istatistiksel olarak anlamlıdır. Dolayısıyla, bu iki faktör, Bışkek’te toplam turizm etkisi üzerinde etkili olabilmektedir. Ayrıca, analiz sonucuna göre turizmin ekonomik etkisinin, toplam turizm etki boyutu üzerinde anlamlı bir etkisi gözlenmemiştir.

Tablo 10: Turizmin Sosyo-Kültürel, Ekonomik ve Çevresel Etkileri ile Toplam Turizm Etki Boyutu Arasında Regresyon Analizi Sonuçları

	Standardize edilmemiş katsayılar	Standardize edilmiş katsayılar	t-değeri	Anlam düzeyi	Tolerans	VİF
	B	Std. Hata	Beta			
(Sabit)	1,602	,250		,000		
Sosyo-Kültürel Etkiler	,343	,106	,239	,001	,364	2,749
Ekonomik Etkiler	,059	,089	,048	,508	,381	2,628
Çevresel Etkiler	,277	,069	,250	,000	,517	1,934

Bağımlı değişken: **Toplam Turizm Etkisi**; R: 0,483; R²:0,233; Düzeltilmiş R²: 0,228; Model için F:39,398, p<0,0001

Turkish Studies

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, Bişkek'te yaşayan halkın turizmin etkilerine ilişkin algılarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu çerçevede, öncelikli olarak araştırmaya katılanların demografik özelliklerine göre turizmin sosyo-kültürel, ekonomik, çevresel ve turizmin genel etkilerine ilişkin algılarının farklılaşıp farklılaşmadığı değerlendirilmiştir. Ardında, Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te yaşayan halkın turizmin etkilerine ilişkin tutumları ortaya konmuş ve turizmin sosyo-kültürel, ekonomik, çevresel ve toplam etki boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, değişkenler arasındaki farklılıklar ve ilişkileri belirlemek amacıyla önerilen hipotezlerin hepsi kabul edilmiştir.

Bişkek'te yaşayan halkın turizmin etkilerine ilişkin algılarının, demografik özelliklerine göre (Cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim düzeyi, ikamet durumu) anlamlı farklılık gösterdiği gözlenmiştir. Cinsiyete göre turizmin çevresel etkilerine ilişkin algılarında kadınların erkeklere göre daha duyarlı oldukları tespit edilmiş ve anlamlı farklılıklar gözlenmiştir. Medeni durumlarına göre, bekarların evlilere göre turizmin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerine ilişkin algılarında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Ailesi Bişkek'te ikamet etmeyenler ile Bişkek'te ikamet edenler arasında, turizmin sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerine ilişkin anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Yaşa göre değerlendirildiğinde, gençlerin turizmin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel olarak etkili olduğu konusunda yaşlılara göre hem fikir oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca, öğrenim düzeyi arttıkça katılımcıların turizmin sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerine ilişkin algılarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Gelir seviyesi yüksek olanların düşük olanlara göre turizmin ekonomik etkileri bağlamında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Katılımcıların yaptıkları işin turizmle ilgisi olma durumuna göre, turizmin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkileri ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. İş gereği turistle iletişim durumuna göre, turizmin etkileri alt boyutlarının tamamında ortalamalar arasında anlamlı farklılığın olduğu görülmüştür. Buradan, katılımcıların ne kadar turizm ile ilişkileri kuvvetli ise, o kadar etkileri konusunda duyarlı oldukları anlaşılmaktadır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre yerel halk turizmin ekonomik etkileri olduğunu düşünmektedir. Bu sonuç, literatürdeki benzer çalışmalar (Mccool ve Martin, 1994; Prentice, 1993; Zengin, 2010; Roe ve Urquhart, 2001) ile uyum göstermektedir. Genç insanların yaşlılara göre turizmin etkilerine dair düşünceleri, bilim insanlarının önceki çalışmaları ile (Mccool ve Martin 1994, Prentice 1993, Perdue ve ark., 1990) paralellik arz etmektedir. Araştırmada turizmin sosyo-kültürel çevre üzerinde etkili olduğu görülmekte ve önceki çalışmaların (Cooper ve ark., 1998; Opperman ve Chon, 1997; Sebastian ve Rajagopalan, 2009) sonuçlarını desteklemektedir. Çalışmada turizm sektörü ile ekonomik ilişki içerisinde bulunan insanların turizmin etkilerine pozitif yaklaştıkları belirlenmiştir. Bu durumun benzer çalışmaları (Pizam, 1978; Brougham ve Butler, 1981; Perdue, Long ve Allen, 1990; Ap, 1992; Madrigal, 1993; Pizam, Milman ve King, 1994) destekler nitelikte olduğu ifade edilebilir.

Turizmin etkileri ölçeğinin boyutları arasındaki ilişkiye dair analiz sonuçları incelendiğinde, toplam turizm etkisi ile en yüksek korelasyona sahip olan faktörlerden çevresel etkiler ve sosyo-kültürel etkiler birbirine çok yakın değerlerle ilk sıralarda yer almaktadır. Bu sırayı ekonomik etkiler takip etmektedir. Bu sonuç, Türker ve Türker'in (2014) çalışması ile benzerlik göstermektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre çevresel etkiler ve sosyo-kültürel etkilerin toplam turizm etkisi üzerinde etkili olduğu, ekonomik etkilerin ise toplam turizm etkisi üzerinde etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Bu sonuç ise kısmen literatür ile örtüşmektedir. Korelasyon ve regresyon analizi sonuçları, Cengiz ve Kirkbir'in (2007:34) turizmin etkilerine ilişkin çalışmasını da büyük oranda desteklemektedir.

Bilim insanlarının yapmış oldukları araştırmalarda, bölge insanlarının turizme bakış açılarında faydacı yaklaşımların önemli rol oynadığı görülmektedir. Ekonomik anlamda turizmden yararlanan bölge insanlarının turizme olumlu baktıkları ve turizmin sosyo-kültürel ve çevresel etkilerine tolerans ile yaklaştıkları görülmektedir. Diğer insanların ise sosyo-kültürel ve çevresel etkilerine olumsuz yaklaştıkları ve ekonomik yönlerinin kendilerini zorladıklarını düşündükleri görülmektedir. Aynı zamanda turizm; turistik destinasyonda sosyal yaşamın gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Yapılan çalışma sonucunda, turizmin yeni gelişen Kırgızistan turizmine sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerinin yönetilebilmesi ve turizmin sürdürülebilir olması için aşağıdaki önerilerin yapılması uygun olacaktır:

- Turizm destinasyonlarında ekonomik faaliyetler kamu tarafından denetlenmelidir. Bu amaçla gerekli hukuki alt yapı oluşturulmalıdır. Turizmin ekonomik faydalarından toplumun bütün kesimlerinin yarar sağlayabileceği bir ekonomik sistem kurulmalıdır.
- Turizmin ortaya çıkarabileceği bölgesel enflasyonu önlemeye yönelik çalışmalar gerçekleştirilmeli ve turizmden doğrudan ekonomik fayda sağlayanlar ile sağlamayanlar arasında ortaya çıkabilecek dengesizliği gidermeye yönelik adımlar atılmalıdır.
- Turizmin kaliteli ve yüksek düzeyli hizmet verebilmek için ortaya çıkabilecek istihdam olanaklarını karşılamak amacıyla alanında uzman işgücü oluşturma çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Bu konuda lise, ön lisans ve lisans öğrenimi veren kuruluşlar ile turizm işletmeleri arasında koordinasyon sağlanmalıdır.
- Turizm bölgelerinin taşıma kapasitesinin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Turizm bölgelerine planlı yatırım çalışmaları yapılmalıdır.
- Turizmin sürdürülebilir olmasını sağlamak için planlar hazırlanmalı, halkta turizm ve çevre bilinci oluşturmaya yönelik eğitim vb. çalışmalar yapılmalıdır.
- Turizm kaynaklarının belirlenmesi ve bunların etkin ve verimli kullanılması için çalışmalar yapılmalıdır.
- Turizmin ortaya çıkarabileceği sosyo-kültürel olumsuzluklar konusunda halk bilinçlendirilmeli ve turizmden sosyo-kültürel çevrenin negatif etkilenmemesi için önlemler turistlerin ülkeye gelmesini etkilemeyecek şekilde alınmalıdır.
- Turizmin çevreye (toprak, su, hava, endemik canlılar, ormanlar, vb.) verebileceği zararları önlemek için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.
- Turizm tesislerinin doğal çevreye uyum sağlayacak malzemelerden inşa edilmesi sağlanmalıdır.
- Turizm değeri taşıyan kaynakların korunması ve canlandırılmasına çalışılmalıdır. Müzeler ve Ören yerleri kurulmalı, kaybolmaya yüz tutmuş ve turistik değer taşıyan gelenekler, adetler ve yaşam biçimleri turizme kazandırılmalıdır.
- Turizm için gerekli alt ve üst yapı çalışmaları başlatılmalıdır.

Yapılan araştırma, sadece Bişkek şehrinde yaşayan halk üzerinde sınırlı bir alanda gerçekleştirilmiştir. Benzeri çalışmaların, Bişkek ve Kırgızistan'ın diğer şehirlerini kapsayıcı şekilde yapılması araştırmacılara önerilebilir. Farklı demografik değişkenler dahil edilerek araştırmanın

kapsamı genişletilebilir. Kırgızistan'daki çeşitli turizm işletmelerini kapsayan çalışmalar da yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akova, O. (2006). Yerel Halkın Turizmin Etkilerini Algılamalarına ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma. *Akademik İncelemeler Dergisi*, Sayı:2 Cilt:1.
- Ap, J. (1992). Residents' Perceptions on Tourism Impacts, *Annals of Tourism Research*, 19(4), 665-690.
- Ap, J. ve Crompton, J. L. (1998). "Developing and testing a tourism impact scale", *Journal of Travel Research*, 37 (2), 120-131.
- Avcı, N. (2007). Turizmde Taşıma Kapasitesinin Önemi, *Ege Akademik Bakış*,7(2), 485-501.
- Bahar, O. ve Kozak, M. (2012). *Turizm Ekonomisi*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Berber, Ş. (2003). Sosyal Değişme Katalizörü Olarak Turizm ve Etkileri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s:9, ss:205-221.
- Birleşmiş Milletler (2015). UNSD Demographic Statistics, <http://data.un.org/Data.aspx?d=POPvef=tableCode%3a240>, Erişim tarihi: 29.11.2017.
- Brougham, J. E. ve Butler, R. W. (1981). A Segmentation Analysis of Resident Attitudes to Social Impact of Tourism, *Annals of Tourism Research*, 8(4), 569-590.
- Budenau, A.(2005). Impacts and Responsibilities for Sustainable Tourism: A Tour Operator's Perspective, *Journal of Cleaner Production*, 13 (2005) 89-97.
- Bulut, E. (2000). Türk Turizminin Dünyadaki Yeri ve Dış Ödemeler Bilançosuna Etkisi, *G.Ü. İİBF Dergisi*, 3/2000, 71-86.
- Cengiz, E. ve Kırkbir, F., (2007). Yerel Halk Tarafından Algılanan Toplam Turizm Etkisi İle Turizm Desteği Arasındaki İlişkiye Yönelik Yapısal Bir Model Önerisi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 19-37.
- Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D., Wanhill ve Stephen, R. (1998). *Tourism principles and practice*. New York: Longman Publishing.
- Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri-SPSS Uygulamalı*. (8. Baskı). Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Çakır, M. ve Bostan, A. (2000). Turizm Sektörünün Ekonominin Diğer Sektörleri İle Bağlantılarının Girdi-Çıktı Analizi ile Değerlendirilmesi. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(2): 35-44.
- Çetin, B. ve Özşahin, E. (2011). Turizm ve Mekânsal Değişime Etkileri Yönüyle Gönen (Balıkesir) Termal Kaynakları, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/2 Spring 2011, p. 317-340, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2262>, ANKARA-TURKEY

- Davis, D., Allen, J. ve Consenza, R. M. (1988). Segmenting Local Residents by Their Attitudes, Interests and Opinions Toward Tourism, *Journal of Travel Research*, 27(2), 2-8.
- Deniz, M. (2016). Kayaagıl Köyünde (Uşak) Turizmin Etkileri Üzerine Yerel Halkın Turizm Algısı, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 11/18 Fall 2016, p. 57-78, ISSN: 1308-2140, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9993>, ANKARA-TURKEY
- Douglas, N., Douglas, N., ve Derrett, R. (Eds.). (2001). *Special Interest Tourism: Context and Cases*, Australia: John Wiley and Sons.
- Farooquee, N. A., Budal, T. K ve Maikhuri, R. K. (2008). Environmental and socio-cultural impacts of river rafting and camping on Ganga in Uttarakhand Himalaya, *Current Science*, Vol. 94, No. 5 (10 March), 587-594.
- Getz, D. (1994). Residents' Attitudes Toward Tourism: A Longitudinal Study in Spey Valley, Scotland, *Tourism Management*, 15(4), 247-258.
- Goodwin, H. (1998). Sustainable Tourism and Poverty Elimination, *DFID/DETR Workshop on Sustainable Tourism and Poverty*, England. <http://www.haroldgoodwin.info/resources/dfidpaper.pdf>, Erişim tarihi: 12.11.2017.
- Gürbüz, A. (2002). Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma, *Teknoloji Dergisi*, Yıl:5,S: 1-2, SS:49-59.
- Hamira, Z. F. ve Ghazali, M. (2012). The relationship between Islamic religiosity and residents' perceptions of socio-cultural impacts of tourism in Iran: Case studies of Sare'in and Masooleh, *Tourism Management*, 33, (4), 802-814.
- Inskeep, E. (1991). *Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Approach*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Kahraman, N. ve Türkay, O. (2004). *Turizm ve Çevre*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Karaman, S., ve Avcıkurt, C. (2011). Turizmin Halk Üzerine Etkileri (Samsun Örneği). *Samsun Sempozyumu*, 1-11.
- Kariel, H.G. ve Kariel, P.E. (1982). Socio-Cultural Impacts of Tourism: An Example from the Austrian Alps, *Human Geography*, Vol. 64, No. 1 (1982), 1-16.
- Kayış, A. (2016). Güvenilirlik analizi. Ş. Kalaycı (Ed.). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri* (s. 403-419) içinde. Ankara: Asil Yayın.
- Kozak, N., Akoğlan, M. ve Kozak, M. (1997). *Genel Turizm*, Ankara: Anatolia Yayınları.
- Madrigal, R. (1993). A Tale of Tourism in Two Cities, *Annals of Tourism Research*, 20(2), 336-353.
- McCool, S. F. ve Martin, S. T. (1994). Community Attachment and Attitudes Toward Tourism Development, *Journal of Travel Research*, 32(3), 29-34.
- McIntosh, R. W. ve Gupta, S. (1984). *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*, U.S.A.: John Wiley ve Sons,
- Oktayer, N., Susam, N., ve Çak, M. (2007). *Türkiye'de Turizm Ekonomisi*. İstanbul: Elma Basım, ss, 107.

- Oppermann, M. ve Chon, K. S. (1997). *Tourism in developing countries*. London: International Thomson Business Press.
- Özdamar, K. (2011). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özdemir, M. A. ve Kervankıran, İ. (2011). Turizm ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S:24, 1-25.
- Perdue, R.R., Long, P.T.ve Allen, L. (1990). Rural Resident Tourism Perceptions and Attitudes by Community Level of Tourism, *Journal of Travel Research*, 28(3), 3- 9.
- Pizam, A. (1978). Tourist Impacts: The Social Mosts to the Destination Community as Perceived by Its Residents, *Journal of Travel Research*, 16(4), 8- 12.
- Pizam, A., Milman, A. ve King, B. (1994). The Perceptions of Tourism Employees and Their Families Toward Tourism, *Tourism Management*, 15(1), 53-61.
- Prentice, R. (1993). Community-Driven Tourism Planning and Residents' Preferences", *Tourism Management*,14, 218-227.
- Ritter, W. (1975). Recreation and Tourism in Islam Countries. *Ekistics*, 40(236), 56-59.
- Robinson, A. J. ve Meaton, J. (2005). Bali Beyond the Bomb: Disparate Discourses and Implications for Sustainability. *Sustainable Development*, 13(2), 69-78.
- Roe D. ve Urquhart, P. (2001). Pro-poor Tourism: Harnessing the World's Largest Industry for the World's Poor, s:1-8, www.iied.org, Erişim Tarihi: 25.11.2017.
- Saruhan, Ş. D. ve Özdemirci, A. (2013). *Bilim, Felsefe ve Metodoloji*. (3. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Sebastian, L. M. ve Rajagopalan, P. (2009). Socio-Cultural Transformations Through Tourism: A Comparison of Residents' Perspectives at Two Destinations in Kerala, India, *Journal of Tourism and Cultural Change*, Vol. 7, No. 1, March, 5–21.
- Sekhar, N. U. (2003). Local people's attitudes towards conservation and wildlife tourism around Sariska Tiger Reserve, India. *Journal of environmental Management*, 69(4), 339-347.
- Small, K., ve Edwards, D. (2005). Evaluating the socio-cultural impacts of a festival on a host community: a case study of the Australian Festival of the Book. *In Proceedings of the 9th annual conference of the Asia Pacific Tourism Association* (pp. 580-593). Sydney: School of Leisure, Sport and Tourism, University of Technology Sydney.
- Şahbaz, R. P. (1995). *Turizmin Ekonomik, Sosyal (toplumsal) ve Fiziksel Çevre Etkileri (Genel Turizm içinde)*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Tatoğlu, E., Erdal, F., Özgür, H., ve Azaklı, S. (2000). Resident perception of the impacts of tourism in a Turkish resort town. S.745-755. [Online] Available: <http://www.opf.slu.cz/vvr/akce/turecko/pdf.Tatoglu.pdf> (January 25, 2009).
- Tatoğlu E., Erdal, F., Özgür, H. ve Azaklı, S. (2002). Resident Attitudes Toward Tourism Impacts. *International Journal of Hospitality ve Tourism Administration*, 3:3, 79-100, DOI: 10.1300/J149v03n03_07.

-
- Tutar, F., Alpaslan, C., Tutar, E. ve Erkan, Ç. (2013). Turizm Sektörünün İstihdam Üzerine Etkileri, *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, Kış, Cilt: 2 Sayı: 4 (14-27)
- Türker, G. Ö., ve Türker, A. (2014). Yerel halkın turizm etkilerini algılama düzeyi turizm desteğini nasıl etkiler: dalyan destinasyonu örneği. *Ejovoc: Electronic Journal Of Vocational Colleges*, 4(1).
- Zamani-Farahani, H., ve Musa, G. (2012). The relationship between Islamic religiosity and residents' perceptions of socio-cultural impacts of tourism in Iran: Case studies of Sare'in and Masooleh. *Tourism Management*, 33(4), 802-814.
- Zengin, B. (2010). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisine Reel ve Moneter Etkileri, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1, 102-126.